

Nr 25.

Ankom till riksdagens kansli den 4 april 1939 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckt motion rörande viss ändring i lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 245, vilken behandlats av andra lagutskottet, hava herrar *Holm* och *Falk* i första hand hemställt, att riksdagen för sin del måtte besluta att i 3 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt införas, förslagsvis såsom första och andra stycke, följande bestämmelser:

Med föreningsrätt förstås i denna lag rätt för arbetsgivare och arbetstagare att tillhöra förening för tillvaratagande av medlemmarnas intressen i avseende å anställningsvillkor och förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetstagare ävensom rätt för sådan förening att utan intrång från motsidan fritt utöva sin verksamhet.

Såsom kränkning av föreningsrätten skall i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare anses åtgärd, vidtagen i syfte att hindra någon att inträda i eller förmå honom att utträda ur förening eller i anledning av verksamhet för förening eller för åstadkommande av förening, ävensom eljest åtgärd med syfte att öva intrång i förenings organisationsverksamhet.

För det fall att riksdagen icke skulle vara beredd att utan förutgången utredning taga ställning till frågan, hava motionärerna hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande sådan utvidgad tillämpning av lagen om förenings- och förhandlingsrätt, som i motionen angivits, samt om framläggande för riksdagen av förslag, vartill utredningen kan föranleda.

I motiveringen till motionen har anförts:

Lagen upptager icke någon definition av begreppet föreningsrätt, men enligt arbetsdomstolens tolkning förstås med föreningsrätt i lagens mening rätten att tillhöra facklig organisation. Vilka åtgärder som skola betraktas såsom föreningsrättskränkning angivas icke heller i lagen i vidare mån än att avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling eller bestämmelse i kollektivavtal eller annat avtal, varigenom föreningsrätten kränkes, förklaras vara ogill. Det framgår härav, att lagstiftaren närmast haft i sikte kränkning av den enskilda föreningsrätten, medan lagen icke giver någon bestämd ledning för bedömande, huruvida kränkning kan ske genom åtgärder, riktade mot den fackliga organisationen eller dess verksamhet. På grund av motstridiga uttalanden i förarbetena till lagen är det till och med tvivelaktigt, huruvida en organisation, vars medlemmar utsatts för för-

eningsrättskränkning, kan för egen del yrka skadestånd för liden skada på grund av det intrång i organisationsverksamheten, som de enskilda kränkningarna betyda. Ännu tivelaktigare synes vara, huruvida organisationen kan på lagen grunda anspråk på grund av sådant intrång i organisationsverksamheten, vilket icke hänför sig till åtkomliga föreningsrättskränkningar mot enskilda medlemmar.

Ur synpunkten av föreningsrättsskyddets syftemål synes det emellertid icke finnas någon anledning att begränsa skyddet att avse föreningsrättskränkning mot enskilda. Lagfästandet av sistnämnda skydd kan i själva verket till och med förväntas medföra, att motarbetandet inom vissa områden av de fackliga organisationssträvandena kommer att taga formen av åtgärder, riktade mot organisationsbildandet resp. organisationsverksamheten, syftande till att försvåra startandet eller upprätthållandet av fackliga organisationer. Dylika åtgärder synas icke vara åtkomliga med mindre föreningsrättsbegreppet utvidgas att omfatta även rätt för facklig organisation att fritt utöva sin verksamhet och alltså till föreningsrättskränkning hänföres även åtgärd i syfte att öva intrång i förenings organisationsverksamhet.

Över motionen har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande av arbetsdomstolens ordförande, varjämte utskottet lämnat de anställdas centralorganisation (Daco), landsorganisationen i Sverige och svenska arbetsgivareföreningen tillfälle att yttra sig i ärendet. Yttranden hava inkommit och finnas såsom bilagor A—D fogade vid detta utlåtande. Utskottet får hänvisa till yttrandenas innehåll.

3 § i *lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt* har följande lydelse:

Föreningsrätten skall lämnas okränkvt. Sker kränkning av föreningsrätten genom avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling eller genom bestämmelse i kollektivavtal eller annat avtal, vare rättshandlingen eller bestämmelsen ogill.

Vad i första stycket stadgas skall icke utgöra hinder för intagande av föreskrift i avtal, att arbetsledare ej må vara medlem av förening, som avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen gentemot arbetsgivaren. Ej heller skall stadgandet äga tillämpning å åtgärd, som grundas på sådan föreskrift.

Med arbetsledare förstås den, som är anställd att såsom arbetsgivarens ställföreträdare leda, fördela och kontrollera arbete, vilket utföres av honom underställd personal och i vilket han icke annat än tillfälligtvis själv deltagar.

I förevarande sammanhang må uppmärksamheten fästas på 13 § i *lagen den 22 juni 1928 om arbetsdomstol*. Enligt detta lagrum äger förening, som slutit kollektivavtal, vid arbetsdomstolen väcka och utföra talan för den som är eller varit medlem i föreningen. Denne må däremot själv ej kära, med mindre han visar, att föreningen undandrager sig att tala å hans vägnar. Vill någon föra talan vid arbetsdomstolen mot medlem eller förutvarande medlem i förening, som slutit kollektivavtal, skall även föreningen

instämmas. Föreningen må svara å medpartens vägnar, där denne ej själv utför sin talan. Har förening eller förbund av flera arbetsgivar- eller arbetarföreningar slutit kollektivavtal, skall vad nu är sagt om medlem gälla såväl de sammanslutna föreningarna som deras medlemmar.

Historiska översikter över behandlingen av frågan rörande lagstiftning om ideella föreningar hava lämnats i andra lagutskottets utlåtande nr 58/1936 (sid. 22—26) samt i en i februari 1938 framlagd, av dåvarande byråchefen för lagärenden Carl Romberg utarbetad promemoria om grunderna för en lagstiftning angående ideella föreningar (Justitiedepartementets promemorior 1938: 1; sid. 3—10). I nämnda promemoria har även lämnats en översiktlig redogörelse för frågan om skydd för föreningsrätten (sid. 49—54).

Utskottet vill i förevarande sammanhang lämna följande redogörelse.

Vissa bestämmelser till skydd för föreningsrätten funnos upptagna i de av professor Bergendal och trettonmannakommissionen upprättade förslagen till lagstiftning om tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter.

I sin motivering till det för 1935 års riksdag framlagda förslaget till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder (propositionen nr 31) förklarade föredragande departementschefen, statsrådet Möller, vid remissen till lagrådet, att han funnit lagen böra innehålla bestämmelser till skydd för föreningsrätten såväl på arbetsmarknaden som på andra ekonomiska områden.

Lagrådet anmärkte, att tvekan kunde råda, huruvida frågan om skydd för föreningsrätten borde upptagas i det förevarande lagstiftningsärendet eller lösas i samband med en reglering i större utsträckning av de föreningsrättsliga spörsmålen. Lagrådet ansåg emellertid, med hänsyn till de svårigheter, som visat sig möta mot lagstiftning på det föreningsrättsliga området, att föga förhoppning funnes att inom närmaste tiden sådan lagstiftning skulle komma till stånd, och att det därför kunde anses påkallat att i en lag om ekonomiska stridsåtgärder reglera frågan i vad mån det borde vara förbjudet att genom dylika stridsåtgärder göra intrång i den enskildes föreningsfrihet.

I enlighet med vad departementschefen anfört upptogs i propositionen följande bestämmelser. I förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare liksom mellan parter i andra ekonomiska förhållanden skulle föreningsrätten å ömse sidor lämnas okränkta. Stridsåtgärd skulle sålunda ej få vidtagas från ena partens sida, såframt därmed åsyftades att hindra någon å andra sidan att inträda i eller förmå honom att utträda ur förening eller annan sammanslutning. Stridsåtgärd finge ej heller vidtagas från ena partens sida mot någon å andra sidan i anledning av hans verksamhet för åstadkommande av sammanslutning eller kollektivavtal. Vad sålunda stadgats skulle dock icke utgöra hinder för att i kollektivavtal intaga föreskrift av ovan antydd innebörd rörande arbetsledare eller annan i förtroendeställning.

Andra lagutskottet (utlåtande nr 29) anslöt sig i förevarande del helt till propositionen. Reservationer avgåvos emellertid med yrkande bl. a. om införande av bestämmelser rörande skydd mot organisationstvång.

Förslaget föll i kamrarna.

I förevarande sammanhang må erinras, att vissa *sakkunniga* i slutet av år 1935 avgåvo betänkande om folkförsörjning och arbetsfred (statens offentliga utredningar 1935: 65 och 66). Den i del I av betänkandet ingående avdelningen om »Föreningsväsendet» avslutas med förslaget, att åt en eller flera sakkunniga personer måtte uppdragas att med vederbörande större organisationer samråda i syfte att för deras vidkommande söka åvägabrinda en gestaltning av föreningsväsendet i enlighet med principer, som av de sakkunniga angivits, samt att, om det visat sig, att detta förfarande icke lett till resultat, frågan om föreningsväsendets normerande genom lagstiftning måtte göras till föremål för utredning genom sakkunniga.

I sitt betänkande med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt (statens offentliga utredningar 1935: 59) förordade *kommittén angående privatanställda* lagbestämmelser med principiell tillämpning på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare i all enskild tjänst. Kommittén, som verkställt utredning rörande de dåvarande förhållandena på den svenska arbetsmarknaden, fann av denna utredning framgå, att föreningsrätten i praktiken vore i stort sett erkänd mellan parterna. Undantagsfallen förklarades vara betingade av speciella omständigheter eller eljest isolerade och av ganska ringa räckvidd. Att meddela bestämmelser endast beträffande sådana områden, där rätten icke redan faktiskt blivit erkänd, ansåg emellertid kommittén ej böra ifrågakomma; någon gränsdragning mellan olika grupper av arbetstagare syntes nämligen icke vara möjlig eller lämplig. De parter, som önskade ställa sig utanför den ifrågasatta lagens tillämpningsområde, tillförsäkrades möjlighet därtill, i det att bestämmelserna skulle kunna helt sättas ur kraft genom kollektivavtal. Såsom kränkning av föreningsrätten ansågs enligt kommitténs förslag varje stridsåtgärd, som vidtoges i syfte att hindra någon att inträda i eller förmå honom att utträda ur förening eller som vidtoges i anledning av verksamhet för förening eller för åstadkommande av förening. Såsom sådan kränkning ansågs emellertid även stridsåtgärd, som åsyftade att förmå någon till inträde i eller att hindra någon från utträde ur förening. Förslaget innefattade inga straffstadganden. Till föreningsrättens sanktionerande föreslogos bestämmelser dels om skadestånd för kränkning av denna rätt, dels ock om ogiltighet av bestämmelser i individuella arbetsavtal och föreningsstadgar samt av avtalsuppsägningar och andra rättshandlingar, som kränkte föreningsrätten.

I den för 1936 års riksdag framlagda propositionen (nr 240) med förslag

till lag om förenings- och förhandlingsrätt upptogos i den del, varom här är fråga, huvudsakligen följande bestämmelser. Med föreningsrätt förstoddes i lagen rätt att tillhöra förening, bestående av arbetstagare och med uppgift enligt stadgarna att tillvarataga arbetstagarnas intressen rörande anställningsvillkor samt förhållandet i övrigt till arbetsgivaren eller att tillhöra en motsvarande sammanslutning å arbetsgiversidan. Föreningsrätten skulle lämnas okränkta. Kränkning av föreningsrätten föreläge, om från arbetsgivar- eller arbetstagersidan åtgärd vidtoges mot någon å andra sidan antingen i syfte att hindra honom att inträda i eller förmå honom att utträda ur förening eller ock i anledning av hans verksamhet för föreningen eller för åstadkommande av förening. Om kränkningen av föreningsrätten skedde genom avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling eller genom bestämmelse i kollektivavtal eller annat avtal, skulle rättshandlingen eller bestämmelsen vara ogill. Emellertid skulle beträffande arbetsledare eller annan i förtroendeställning kunna i kollektivavtal stadgas viss inskränkning i hans rätt att vara medlem i förening, som avsåge tillvaratagande av honom underställd personals intressen gentemot arbetsgivaren. Kränkning av föreningsrätten medförde skadeståndsskyldighet enligt reglerna i lagen om kollektivavtal. I motiveringen till lagförslaget framhöll *föredragande departementschefen, statsrådet Möller*, bl. a., att förhandlingsrätten som grundval förutsatte föreningsrätten och att frågan om lagstadgat skydd för denna, såvitt anginge förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, därför måste upptagas i förevarande sammanhang. Vad sålunda anförts gällde dock endast föreningsrätten i egentlig mening.

Lagrådet hade i sitt utlåtande över det dit remitterade lagförslaget — vilket såvitt nu är i fråga i allt väsentligt överensstämde med det för riksdagen framlagda — avstyrkt, att det lades till grund för lagstiftning i ämnet. Därvid anfördes bl. a., att en lag om förenings- och förhandlingsrätt av här åsyftad räckvidd icke utan tvingande skäl borde genomföras innan frågan om en avtalslagstiftning, som allsidigt behandlade de privatanställdas rättsställning, kunnat prövas. Vad särskilt anginge föreningsrätten, borde frågan därom ej upptagas till behandling utan samband med frågorna om skydd mot organisationstvång och om en enhetlig lagstiftning angående ekonomiska stridsåtgärder.

Andra lagutskottet anförde i sitt utlåtande i ärendet (nr 58 sid. 39—42) bl. a. följande:

Såväl föreningsrätt som förhandlingsrätt äro för närvarande i princip erkända i vårt land. Vad föreningsrätten beträffar förefinnes intet lagligt hinder för enskilda att sammansluta sig i föreningar för att tillvarataga gemensamma intressen. Bestämmelser saknas emellertid, som reglera å ena sidan rätten att tillhöra en förening samt å andra sidan rätten att stå utanför en förening. Skydd mot s. k. organisationstvång finnes sålunda icke lagfäst.

Vid övervägande av de olika synpunkter som föreligga beträffande spörsmålet om lagstiftning rörande förenings- och förhandlingsrätt har utskottet liksom kommittén angående privatanställda och departementschefen kommit till den övertygelsen, att — utan avvaktande av lagstiftning om arbetsavtal — tiden nu måste anses vara inne att i vårt land lagfästa vissa regler på förevarande område. Utskottet har emellertid av skäl, som nedan anföras, icke funnit en närmare reglering av föreningsrätten nu böra genomföras utan inskränker sig till att föreslå en lag om förhandlingsrätt. Genom denna lag skall ett allmänt erkännande givas åt arbetstagares förhandlingsrätt. Härvid ansluter sig utskottet sålunda till den uppfattningen, att de grupper av arbetstagare, vilka redan på egen hand förmått hävda sin rätt, och för vilka en lagstiftning alltså kan anses vara av mindre betydelse, icke böra lämnas utanför lagen.

Såväl kommittén som departementschefen hava framhållit, att en sådan förhandlingsrätt såsom grundval förutsätter en föreningsrätt, varför i samband med en reglering av förhandlingsrätten även föreningsrätten borde erhålla en viss utformning i lag. Då det gäller att ange innebörden av den föreningsrätt, som bör tillskapas, hava emellertid skilda uppfattningar kommit till uttryck. Kommittén har för sin del föreslagit, att bestämmelser böra införas i lagen, vilka innefatta skydd såväl mot kränkningar av föreningsrätten i egentlig mening, d. v. s. rätten att tillhöra en förening, som också mot organisationstvång. Departementschefen har däremot förklarat, att enligt hans mening föreningsrätten borde regleras i nu förevarande sammanhang endast i den mån det vore nödvändigt för att trygga förhandlingsrätten. I enlighet härmed har departementschefen uttalat, att frågan om organisationstvång ej borde beröras i lagen.

Frågan om laglig reglering av föreningsrätten var i olika sammanhang föremål för statsmakternas uppmärksamhet förra året vid behandlingen av spörsmålet angående lagstiftning om vissa ekonomiska stridsåtgärder. Jämväl då gjorde sig olika meningar gällande, huruvida i den lag, varom då var fråga, allenast föreningsrätten i egentlig mening skulle lagfästas eller om även lagligt skydd mot organisationstvång skulle genomföras. Departementschefen hade i den då till behandling föreliggande propositionen, nr 31/1935, framhållit, att problemet om organisationstvång icke ditintills blivit upptaget till fullständig utredning och lösning. Då han för sin del icke kunde förorda en partiell reglering av nämnda spörsmål, borde man i lagstiftningen icke ingå på frågan om organisationstvång utan allenast upptaga en regel om skydd för föreningsrätten i egentlig mening. Motionsvis väcktes yrkanden om annan reglering av dessa spörsmål än den, som departementschefen föreslagit, men i intet fall yrkades, att skyddet mot organisationstvång skulle erhålla en sådan omfattning, att det skulle innebära förbud mot alla slag av stridsåtgärder, vidtagna av medlemmar i en förening för att förmå någon att inträda i föreningen. Utskottet uttalade för sin del, att, därest det föreslagna skyddet mot organisationstvång icke gjordes fullständigt och allsidigt, lagstiftningen för vissa samhällsgrupper skulle kunna framstå som riktad allenast mot dem. Utskottet lämnade för den skull frågan om skydd mot organisationstvång åsido och inskränkte sig till en reglering av de delar av föreningsrättsproblemen, som icke ansågos kunna utslutas ur den då föreslagna lagen, nämligen föreningsrätten i egentlig mening.

Av kända skäl kom lagstiftning om vissa ekonomiska stridsåtgärder icke till stånd vid 1935 års riksdag.

Beträffande frågan om laglig reglering av föreningsrättsspörsmålen har sedermera tillkommit, att desamma delvis upptagits till behandling i den nu föreliggande propositionen, i den mån dessa problem röra det rättsområde, som propositionen behandlar. Samma spörsmål hava vidare upptagits till övervägande i det betänkande om folkförsörjning och arbetsfred, som i slutet av förra året avlämnades av de sakkunniga för utredning angående ingripanden från samhällets sida på vissa områden av det ekonomiska livet ur de synpunkter, som i detta sammanhang varit av betydelse.

Då sålunda skilda delar av de stora och betydelsefulla föreningsrättsproblemen framträda till övervägande på olika rättsområden, har det för utskottet framstått såsom den lämpligaste utvägen att komma till rätta med dessa problem, att en enhetlig plan för deras behandling uppgöres. Utskottet föreslår därför en utredning härom.

Vad utskottet sålunda anfört behöver emellertid icke föranleda därtill, att alla de lagstiftningsspörsmål inom skilda rättsområden, i vilka föreningsrättsproblemen beröras, böra bringas till avgörande i ett sammanhang. Utskottet anser det i stället vara möjligt, att, sedan en plan blivit uppgjord huru problemen lämpligen böra bearbetas och lösas, det kan visa sig, att olika delar av desamma kunna behandlas i viss ordning efter varandra samt sedermera, allteftersom utredningen på olika punkter blivit slutförd, föreläggas riksdagen.

Utskottet vill emellertid icke underlåta att i förevarande sammanhang framhålla, att det är av den största vikt att föreningsrättsproblemen bringas till en lösning, som innebär samhällelig rättvisa. I den mån partiella lösningar företagas, ligger det vikt uppå, att lagstiftning i ämnet genomföres på sådant sätt, att den kan anses vara socialt rättvis och icke riktad mot visst håll.

Då utskottet sålunda föreslår, att en laglig reglering av föreningsrätten nu bör upptagas till ytterligare utredning, förefinnes i utskottets lagförslag icke motsvarighet till 2 kapitlet i propositionen. Enligt utskottets mening är det emellertid av värde, att den föreningsrätt, som enligt allmänna rättsgrundsatser redan nu förefinnes, kommer till uttryck i lagen. Utskottet föreslår därför, att till förhandlingsrättens tryggnad bland allmänna bestämmelser i det lagförslag, som utskottet framlägger, införes det stadgandet, att föreningsrätten skall lämnas okränkta.

I en *reservation* av herr Sigfrid Hansson m. fl. yrkades, att föreningsrätten skulle upptagas till reglering. Till stöd härför anfördes:

På alla håll råder i stort sett enighet om att ett lagfästade av förhandlingsrätten bör äga rum. Detta förutsätter emellertid, att även arbetstagares föreningsrätt i förhållande till arbetsgivare uttryckligen erkännes, då denna utgör en nödvändig grundval för förhandlingsrätten. I samband med en lagstiftning om förhandlingsrätten måste därför även upptagas frågan om skydd för föreningsrättskränkningar från arbetsgivares sida. I annat fall skulle lätt en sådan lagstiftning bli utan större värde för de grupper av arbetstagare, vilkas organisationer hittills icke i större omfattning vunnit erkännande på arbetsmarknaden och för vilka på grund av arbetstagarens beroende ställning gentemot arbetsgivaren föreningsrätten för närvarande ofta är en chimär.

Första kammaren biföll utskottets hemställan i fråga om lagens avfattning. Andra kammaren biträdde därutinnan Kungl. Maj:ts förslag med vissa

i reservationen föreslagna jämkningar. I utskottets av kamrarna godkända sammanjämkningsförslag erhöll 3 § den ovan angivna, nu gällande lydelsen. I övrigt hemställde riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t dels om utredning av frågan om föreningsväsendets normering genom lagstiftning, dels ock om fortsatt utredning av frågan angående lagstiftning om vissa ekonomiska stridsåtgärder med beaktande av bland annat det sammanhang, vari denna utredning borde ställas till den föreslagna utredningen av frågan om föreningsväsendets normering genom lagstiftning. Riksdagen hemställde vidare om framläggande av de förslag, till vilka utredningarna kunde föranleda.

I det särskilda hänseende, varom i den nu föreliggande motionen är fråga, innehöll propositionen nr 240/1936 vissa uttalanden. Sålunda yttrade *föredragande departementschefen* vid behandlingen av 5 § i förslaget, motsvarande 20, 23 och 24 §§ i lagen, att den i kollektivavtalslagen givna regeln, att vid bedömande om och i vad mån skada uppstått hänsyn skall tagas även till omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse, i nu förevarande sammanhang innebure, att skadestånd kunde tilldömas såväl förening för intrång i dess organisationsverksamhet som enskild för honom genom föreningsrättskränkande åtgärd tillfogat lidande.

Tre av lagrådets ledamöter anförde rörande 5 § i förslaget bland annat följande:

Enligt remissprotokollet skall användandet icke endast av »stridsåtgärder» utan också av »andra påtryckningsmedel» grundlägga rätt till skadestånd. Visserligen är någon erinran ej att göra emot att ett i lag meddelat förbud mot kränkning av föreningsrätten beledsagas av ett stadgande om sanktioner av motsvarande räckvidd. Men icke minst i detta sammanhang visar sig nödvändigheten av klarhet och följdriktighet i lagens bestämmelser. Belysande för förslaget är i detta avseende det av kommittén anförda exemplet på »andra påtryckningsmedel», nämligen att den anställda av arbetsgivaren mottager pekuniär ersättning. Att den anställda i sådant fall skulle kunna göra anspråk på skadestånd för kränkningen av hans föreningsrätt synes uteslutet. Om tilläventyrs meningen är att den förening, vilken den anställda förmåtts att ställa sig utanför, skall kunna fordra skadestånd, måste det anmärkas att den i 3 § meddelade definitionen av föreningsrätt ej ger vid handen att föreningens rätt kan anses kränkt i ett sådant fall som det antydda; utan uttryckligt stadgande torde föreningen icke kunna godtagas såsom målsägande.

I anledning av lagrådsledamöternas erinran hänvisade *föredragande departementschefen* till vad som anförts i frågan vid behandlingen av förslaget till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder (propositionen nr 31/1935 sid. 169 och 193) och tillade, att det berörda speciella fallet icke syntes vara av sådan praktisk betydelse, att ett uttryckligt stadgande därom vore av nöden.

Vid 1938 års riksdag framställde herr Andersson i Rasjön med andra kamarens tillstånd till chefen för justitiedepartementet en interpellation angående vilka åtgärder regeringen vidtagit i anledning av 1936 års riksdagsskrivelse med begäran om utredning av frågorna om föreningsväsendets normering genom lagstiftning samt angående lagstiftning om vissa ekonomiska stridsåtgärder. I sitt svar på interpellationen den 24 maj 1938 redogjorde departementschefen, statsrådet Westman, för frågornas dåvarande läge och yttrade därvid under hänvisning till ovannämnda promemoria om grunderna för en lagstiftning angående ideella föreningar bland annat följande:

Genom departementsutredningen har en rågång utstakats mellan å ena sidan de ämnen som höra hemma i en lag om ideella föreningar samt å andra sidan sådana spörsmål som — om de också obestriddigen äga betydelse för föreningsväsendet — likväl på grund av sin natur icke böra upptagas i lagen om ideella föreningar. Jag syftar närmast på frågorna om den positiva och den negativa föreningsrättens tryggande och om införande av behörighetsregler med avseende å igångsättande av ekonomiska stridsåtgärder. En reglering av dessa ämnen, som innefattade förbud endast för ideella föreningar att kränka föreningsrätten eller att vidtaga ekonomiska stridsåtgärder, skulle tydligtvis innebära en alltför snäv lösning av dessa problem. Också andra rättssubjekt — såväl enskilda personer som bolag och ekonomiska föreningar — kunna ju lika väl som ideella föreningar företaga föreningsrättskränkningar eller igångsätta ekonomiska stridsåtgärder. En lagstiftning om förbud mot kränkning av föreningsrätten eller om behörighet att vidtaga ekonomiska stridsåtgärder synes därför böra principiellt rikta sig mot alla rättssubjekt och ej vara inskränkt till att avse de ideella föreningarna enbart. Under den tidigare handläggningen av dessa frågor har det visat sig, att en reglering icke lämpligen kan ske utan en lag om ideella föreningar, som klarlägger de organisatoriska spörsmålen. Däremot är tydligen lagstiftningen om ideella föreningar såsom sådan icke beroende av att en lagstiftning i de andra frågorna kommer till stånd.

Min avsikt är nu, att intresserade organisationer och sakkunniga myndigheter skola få yttra sig över de riktlinjer för den ifrågasatta lagstiftningen rörande ideella föreningar, som framlagts i departementspromemorian.

Nästa led i utredningsarbetet synes mig vara att klargöra frågan om föreningsrätten, såväl dess positiva som dess negativa sida. De hithörande svåra och ömtåliga problemen ha hittills icke blivit allsidigt och fullständigt utredda. Jag erinrar om att de mer eller mindre vittgående bestämmelser till föreningsrättens tryggande, som funnits upptagna i framlagda förslag till lagstiftning angående vissa ekonomiska stridsåtgärder, endast innefattat förbud för den som vore part i ett ekonomiskt förhållande att vidtaga vissa slags åtgärder i föreningsrättskränkande syfte, och den reglering i ämnet, som kommittén angående privatanställda förordade i sitt betänkande med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt, avsåg blott föreningar av arbetsgivare och arbetstagare. Frågan om ett bestämmande av föreningsrätten berör ju dock många andra än parter i ekonomiska förhållanden. Den omspanner föreningslivet ej blott på arbetsmarknaden utan även på andra viktiga områden. Jag vill här endast hänvisa till vad som vid tidigare utredningar framkommit rörande förhållandena på vissa områden av affärslivet, där ett långt drivet organisationstvång genomförts av monopolistiska sam-

manslutningar. För att en utredning skall kunna tjäna som tillförlitlig vägledning vid ett övervägande av föreningsrättsproblemen, böra givetvis vid densamma beaktas alla de olika företeelser som i skiftande former framträda inom det vidsträckta område varom här är fråga och de bedömas ur såväl enskild som allmän synpunkt. Det förefaller mig, som om det skulle vara ett lämpligt tillvägagångssätt att inom justitiedepartementet utarbetas en promemoria, vari samtliga de problem som här möta upptagas till belysning och bestämning med hänsyn till deras sakliga betydelse och under framhållande av de olika möjligheter som kunna föreligga för deras behandling ur rättslig synpunkt.

Härmed torde jag ha angivit mina åtgärder och även mina avsikter med avseende å utredningsarbetet rörande lagstiftning om ideella föreningar och om föreningsrätten, så långt detta för närvarande låter sig göra.

Chefen för justitiedepartementet uttalade vidare den förmodan, att det sedermera skulle visa sig nödvändigt att tillkalla sakkunniga för ytterligare beredning av de föreliggande frågorna.

Vid *innevarande års riksdag* har herr Andersson i Rasjön till chefen för justitiedepartementet framställt en fråga, i vilket läge spörsmålen rörande lagstiftning om ideella föreningar och om föreningsrätten befunde sig och när förslag i ämnet kunde väntas förelagda riksdagen.

Till svar härå har chefen för justitiedepartementet vid andra kammarens plenum den 22 februari 1939 yttrat följande:

Som bekant begärde 1936 års riksdag i skrivelse nr 418 utredning av frågan om föreningsväsendets normering genom lagstiftning. I anledning av denna skrivelse har inom justitiedepartementet utarbetats en promemoria om grunderna för en lagstiftning om ideella föreningar. Denna promemoria, som tryckts och vid förra årets riksdag tillställdes kamrarnas ledamöter, har där-efter remitterats ut till ett stort antal myndigheter och sammanslutningar. Sålunda ha utlåtanden inhämtats från socialstyrelsen, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser, varjämte mer än 50 enskilda sammanslutningar beretts tillfälle att yttra sig. 15 av dessa ha ännu ej inkommit med yttranden.

En genomgång av de hittills inkomna remissvaren ger vid handen, att meningarna äro delade icke endast rörande utformningen av en eventuell lagstiftning utan även rörande lämpligheten överhuvud taget av en rättslig reglering å detta område. Sålunda ha exempelvis arbetsgivareföreningen, landsorganisationen, riksförbundet landsbygdens folk och de anställdas centralorganisation (Daco) ifrågasatt, huruvida lagstiftning om ideella föreningar vore påkallad av något praktiskt behov.

Sedan ytterligare några upplysningar från enskilt håll inhämtats, kommer frågan om lämpligaste sättet för ärendets vidare behandling att upptagas till övervägande inom departementet.

Av J.O:s ämbetsberättelse till denna riksdag (sid. 284 punkt 36) framgår, att frågan om föreningsväsendets normering genom lagstiftning även i de övriga delar, som hänskjutits till justitiedepartementet, är föremål för utredning. Beträffande dessa delar framhöll jag i mitt svar i denna kammare den 24 maj 1938 å en av herr Andersson i Rasjön gjord interpellation, att det lämpligaste syntes vara, att inom departementet utarbetades en promemoria, vari samtliga de problem, som i detta sammanhang påkallade uppmärksam-

het, upptoges till belysning. En sådan utredning pågår för närvarande inom departementet.

Med hänsyn till det läge, i vilket de invecklade och svårbedömda spörsmålen om föreningslagstiftningen sålunda befinna sig, har regeringen icke tagit ställning till framläggande av förslag i dessa frågor till riksdagen.

I anslutning till vad chefen för justitiedepartementet uttalade i sitt interpellationssvar vid 1938 års riksdag må erinras, att chefen för handelsdepartementet efter Kungl. Maj:ts den 5 juni 1936 givna bemyndigande tillkallat vissa sakkunniga, *näringsorganisationssakkunniga*, med uppdrag att verkställa utredning angående bland annat utbredningen inom näringslivet av organiserad samverkan mellan företagen samt angående den pris-, produktions- och distributionspolitik, som kommit till stånd på grund av dylik samverkan.

Här må även lämnas vissa upplysningar rörande *arbetsdomstolens praxis* i frågor, som i förevarande sammanhang kunna vara av intresse.

Det i motionen behandlade spörsmålet, huruvida en organisation kan åberopa någon rätt enligt föreningsrättsbestämmelserna i 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt, har berörts i flera av arbetsdomstolen avgjorda mål, men på grund av målens läge och utgång icke blivit föremål för domstolsmajoritetens prövning.

I sin dom nr 57/1937 ogillade arbetsdomstolen den talan, som två arbetstagare under åberopande av den lagstadgade föreningsrätten fört mot en arbetsgivare. Domstolen yttrade vidare, att enär vid sådant förhållande av arbetstagarorganisationen förd talan i varje fall icke kunde vinna bifall, arbetsdomstolen icke funne erforderligt att ingå i bedömande av frågan, huruvida sistnämnda talan i och för sig hade stöd i 1936 års lag. Organisationens yrkande lämnades alltså utan avseende. Fyra av domstolens ledamöter voro av skiljaktig mening. Bland dessa voro de båda arbetarrepresentanterna, vilka biföllo arbetstagarernas talan. Då arbetsgivarens förfarande måste anses hava tillskyndat organisationen stort avbräck i dess organisationssträvanden och då enligt dessa ledamöters mening lagen förutsatte möjlighet att tillerkänna en organisation skadestånd för det intrång i dess organisationsverksamhet, som föreningsrättskränkning mot dess medlemmar utgjorde, ville de bifalla även organisationens yrkande.

I domen nr 130/1937, som var enhällig, ogillade arbetsdomstolen två arbetares på ovannämnda grund förda talan. Vid sådant förhållande lämnades även av arbetarorganisationen förd talan utan avseende.

Genom domen nr 149/1937 avgjorde arbetsdomstolen ett mål mellan en syndikalistisk organisation, här nedan kallad samorganisationen, å ena, samt en arbetsgivare H. och en fackförening, i det följande kallad avdelningen, å andra sidan. I domen uttalades bland annat följande:

Samorganisationen har i målet framställt två alternativa yrkanden. Det första gäller betydelsen av den i H:s avtal med avdelningen upptagna monopolklausulen med hänsyn till bestämmelserna i 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt. Det andra gäller samma monopolklausuls betydelse med hänsyn till att den förmenas åtminstone i viss mån vara oförenlig med en i H:s avtal med samorganisationen upptagen klausul om anställande av arbetare. De frågor, som samorganisationen velat på detta sätt draga under arbetsdomstolens prövning, hava icke något inbördes sammanhang. Det första yrkandet, som är grundat uteslutande på lagen, skulle med samma skäl hava kunnat framställas, även om H. icke haft något kollektivavtal med samorganisationen. Och vid bedömandet av den fråga, som hänskjutits genom det andra yrkandet, finnes — på sätt framhållits i domen nr 88/1937 — icke något utrymme för tillämpning av lagens föreningsrättsregel.

Såsom det första yrkandet är avfattet, innebär detsamma, att den i kollektivavtalet mellan H. och avdelningen upptagna monopolklausulen skall förklaras ogiltig såsom stridande mot 1936 års lag. Det läser emellertid icke vara ogiltigförklaringen såsom sådan, som utgör det egentliga syftet med yrkandet, utan vad samorganisationen vill hava prövat torde vara frågan, huruvida H. genom att följa monopolklausulen kränker den föreningsrätt, som jämlikt nämnda lag är tillförsäkrad andra arbetare än dem, vilka tillhöra avdelningen, och sålunda även samorganisationens medlemmar. Huru man än fattar yrkandet hänför detsamma sig emellertid icke till något mellan samorganisationen och H. bestående rättsförhållande utan innefattar i själva verket en begäran, att arbetsdomstolen skall giva en från varje rätts- tvist fristående uttolkning av 1936 års lag. En sådan talan kan emellertid icke lagligen komma under bedömande.

Arbetsdomstolen — som med det ovan anförda icke tagit ståndpunkt till frågan huruvida eller i vad mån en organisation över huvud kan åberopa någon rätt enligt 1936 års lag — finner alltså samorganisationens i första hand framställda yrkande icke kunna upptagas till prövning.

Arbetsdomstolens ordförande och ytterligare en ledamot voro av skilj- aktig mening och anförde bl. a.:

Samorganisationens första yrkande innebär, såsom det är avfattet, att monopolklausulen i avtalet mellan H. och avdelningen skall förklaras ogiltig. Huruvida klausulen är ogiltig — d. v. s. praktiskt sett huruvida H. utan påföljd i förhållande till avdelningen kan underlåta följa densamma — kan emellertid avgöras endast i tvist mellan H. och avdelningen. Däröfver äger samorganisationen icke föra talan. På sätt jämväl pluraliteten anförat kan emellertid yrkandet också tolkas såsom avseende endast frågan om monopolklausulens verkan utåt, d. v. s. frågan om H. genom att följa klausulen kränker den föreningsrätt, som jämlikt 1936 års lag är tillförsäkrad andra arbetare än dem, vilka tillhöra avdelningen, särskilt samorganisatio- nens medlemmar. Även om yrkandet tolkas på detta sätt, innebär detsamma visserligen en fastställelsetalan, som icke avser ett mellan samorganisationen och H. bestående rättsförhållande. Här stå emellertid mot varandra två organisationer, vilkas medlemmar konkurrera om arbetstillfällena, och den monopolklausul, som den ena organisationen fått inryckt i sitt kollektiv- avtal till förmån för sina medlemmar, utgör ett bestående hot mot den andra organisationens medlemmar. Med anledning härav och med hänsyn till den allmänna avfattning lagens föreningsrättsstadgande erhållit finner

jag det stå i överensstämmelse med nämnda stadgande, att en fastställsetalan av sist angivna innebörd får föras av en organisation, mot vilkens samtliga medlemmar klausulen riktar sig. Jag förklarar mig alltså beredd att till saklig prövning upptaga samorganisationens första yrkande, tolkat på ovan angivet sätt.

I det mål, som avgjordes genom arbetsdomstolens dom nr 150/1937, hade yrkanden framställt av bl. a. vissa syndikalistiska organisationer och till dem anslutna arbetare dels att en monopolklausul i kollektivavtal mellan ett fackförbund och en arbetsgivare måtte förklaras ogiltig såsom stridande mot 1936 års lag och dels om skadestånd för kränkning av föreningsrätten enligt berörda lag. Förstnämnda yrkande förklarades icke kunna upptagas till prövning såsom innefattande en icke tillåten fastställsetalan. Arbetsdomstolen förklarade vidare, att arbetarna icke skäligen kunde göra anspråk på skadestånd. Slutligen fann domstolen, utan att ingå på frågan om samorganisationerna i princip kunde på 1936 års lag stöda anspråk på skadestånd för egen räkning, sådant skadestånd under alla förhållanden icke kunna förekomma i det förevarande målet.

Arbetsdomstolens ordförande och ytterligare en ledamot voro delvis av skiljaktig mening. Under hänvisning till vad de yttrat i det mål, som avgjorts genom domen nr 149/1937, förklarade de sig beredda att till prövning upptaga de syndikalistiska organisationernas i det förevarande målet framställda yrkande om ogiltigförklarande av monopolklausulen, dock endast till den del yrkandet finge anses innefatta begäran om prövning av frågan, huruvida arbetsgivaren genom att följa monopolklausulen kränkte den föreningsrätt, som enligt 1936 års lag tillkomme de syndikalistiska organisationernas medlemmar. — Även de båda arbetarrepresentanterna i domstolen voro i vissa delar av skiljaktig mening. På anförda skäl ogillade de arbetarnas och de syndikalistiska organisationernas talan i dess helhet.

Även i domen nr 30/1939 har arbetsdomstolen uttalat, att den icke funne erforderligt att i det förevarande målet ingå i bedömning av frågan, huruvida arbetstagarorganisation vid sidan av arbetstagaren ägde föra talan om skadestånd för föreningskränkning.

I ett av arbetsdomstolen under år 1938 avgjort mål (dom nr 9) framställdes yrkande om skadestånd mot arbetsgivare därför att han genom anlitande av oorganiserad arbetare skulle ha förfarit i strid med avtalsbestämmelse, enligt vilken vid intagande av arbetare företräde skulle lämnas dem, som tillhörde den avtalslutande arbetarorganisationen. Skadestånd för åsidosättande av denna avtalsbestämmelse ansågs icke kunna utdömas till viss bestämd medlem av organisationen utan endast till organisationen såsom sådan.

I domen nr 73/1937 har arbetsdomstolen tagit ställning till frågan om innebörden av stadgandet i 1936 års lag, att föreningsrätten skall lämnas

okränk. En person N. hade på entreprenad åtagit sig att utföra vissa bergsprängnings- och anläggningsarbeten. För ändamålet anställde N. sex arbetare, av vilka fyra voro organiserade i en fackförbundsavdelning och två tillhörde en syndikalistisk organisation. Arbetet påbörjades den 9 januari 1937. Efter någon tid blev N. av avdelningen anmodad att underteckna ett kollektivavtal, som den 8 augusti 1936 upprättats mellan avdelningen och vissa andra entreprenörer i orten. N. förklarade sig icke hava något att erinra mot avtalets bestämmelser utom såvitt anginge en däri upptagen föreskrift, att den avtalsslutande organisationens medlemmar skulle äga företrädesrätt till arbete. Sedan arbetet vid N:s arbetsplats förklarats i blockad, instämde N. avdelningen till arbetsdomstolen. Då domen i detta mål är synnerligen belysande, tillåter sig utskottet att här återgiva domstolsmajoritetens yttrande:

Under förarbetena till lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt rådde avsevärda meningsskiljaktigheter angående föreningsrättens begrepp och den omfattning, vari skydd borde beredas för föreningsrätten. Mot varandra stodo särskilt två meningar. Enligt den ena borde genom lagstiftningen skydd beredas såväl för rätt att tillhöra en förening av arbetsgivare eller arbetstagare som även för rätt att stå utanför dylik förening. Enligt den andra meningen borde skyddet endast avse rätten att tillhöra förening av nämnda slag. Uttryckt med andra ord gällde alltså meningsskiljaktigheten, huruvida skydd skulle beredas icke blott för vad som kallats föreningsrätt i inskränkt mening utan även mot åtgärder, som syfta till s. k. organisationstvång. Sådan lagen framgick ur riksdagsbehandlingen blev denna meningsskiljaktighet icke löst, i det att huvudstadsgandet endast kom att innehålla föreskrift att »föreningsrätten skall lämnas okränk». Härtill lämnades allenast den motiveringen, att den föreningsrätt, som enligt allmänna rättsgrundsatser redan förefunnes, borde komma till uttryck i lagen.

Det har sålunda överlämnats åt arbetsdomstolen att med ledning av de allmänna rättsgrundsatser, som utbildats på förevarande område, bedöma vad ovan angivna stadgande skall anses innebära.

Begreppet föreningsrätt eller föreningsfrihet jämföras ofta med sådana begrepp som tanke- och yttrandefrihet och användes då i en offentlighetsrättslig betydelse, i det att därmed betecknas en allmän medborgerlig befogenhet att utan hinder från samhällsorganens sida sammansluta sig i korporationer för skilda syftemål. Det är emellertid icke nu fråga om föreningsrätt från offentlighetsrättslig synpunkt utan om föreningsrätt i privaträttslig mening. I detta avseende torde — med bortseende tills vidare från innehållet i 1936 års lag — såsom allmän regel gälla *dels* att den enskilde kan i sina rättsliga relationer till andra låta sitt handlande utan påföljder bestämmas av att dessa tillhöra eller icke tillhöra en viss organisation *och dels* att en påverkan för att förmå andra att ansluta sig till en organisation är tillåten, så snart de därför anlitate medlen icke äro lagligen förbjudna, något som icke är fallet med de vanligaste påtryckningsmedlen nämligen ekonomiska stridsåtgärder.

I nämnda allmänna regel har emellertid för arbetsförhållandenas del ett betydelsefullt undantag gjorts genom de i kollektivavtal vanliga föreningsrättsklausulerna, vilka oftast på samma sätt som föreningsrättsbestämmel-

sen i 1936 års lag hava det innehållet att föreningsrätten skall lämnas okränk. Arbetsdomstolen har för övrigt i sin rättstillämpning antagit, att även om en sådan klausul icke uttryckligen inskrivits, kollektivavtalets rättsliga natur dock måste medföra, att avtalspart blir skyldig respektera föreningsrätten i samma utsträckning som om klausulen funnits. En dylik föreningsrättsklausul avser emellertid otvivelaktigt endast att bereda ett skydd för rätten att tillhöra en förening, icke att samtidigt reglera frågan om organisationstvång.

Det torde icke lida tvivel, att det företrädesvis varit dylika klausuler man haft i tanke, när man i samband med antagandet av 1936 års lag uttalat, att den föreningsrätt, som enligt allmänna rättsgrundsatser redan förefunnnes, borde komma till uttryck i lagen. Av denna omständighet kan till en början dragas den slutsatsen, att icke heller 1936 års lag avsett att i princip lösa frågan om organisationstvång utan allenast frågan om föreningsrätt i inskränkt mening, d. v. s. frågan om rätten att tillhöra en förening.

Därmed är emellertid icke lagens innebörd till fullo klarlagd. En föreningsrättsklausul i ett kollektivavtal tar i allmänhet sikte på den organisation, som slutit avtalet, och klausulens praktiska syfte är, att hinder icke skall kunna läggas mot att tillhöra nämnda organisation eller att utöva verksamhet för densamma. Det innebär därför icke någon motsägelse, om ett kollektivavtal vid sidan av en föreningsrättsklausul upptar en s. k. organisationsklausul. Den avtalslutande organisationens medlemmar bliva då vid sidan av rätten att tillhöra och verka för sin egen organisation dessutom tillförsäkrade monopol på arbetstillfällena på det sätt att arbetsgivaren blir pliktig att från arbetsplatsen utestänga icke blott alla oorganiserade arbetare utan även de arbetare, vilka tillhöra någon annan organisation, som konkurrerar med den avtalslutande.

I sakens natur ligger nu, att den nya lagens bestämmelse att föreningsrätten skall lämnas okränkt så till vida skiljer sig från en kollektivavtalsklausul av samma innehåll att den förra icke kan syfta allenast på en viss organisation utan är allmängiltig. Men frågan om tillåtligheten av en organisationsklausul kommer därför att ligga i något annat läge, om det gäller att kombinera den med nyssnämnda lagbestämmelse, än när den upptas vid sidan av en föreningsrättsbestämmelse i ett kollektivavtal.

Vad i de två närmast föregående styckena anförts torde bäst åskådliggöras genom ett exempel. Om en arbetsgivare före den nya lagens tillkomst sysselsatte dels oorganiserade arbetare, dels arbetare tillhörande organisationen A och dels arbetare tillhörande organisationen B, torde han — om han var obunden av kollektivavtal — hava kunnat utan rättsliga påföljder avskeda de organiserade på grund av deras anslutning till respektive organisationer, liksom han också naturligen kunnat avskeda de oorganiserade för att förmå dem till dylik anslutning. Om denne arbetsgivare slöt ett kollektivavtal med organisationen B — innehållande uttrycklig eller underförstådd föreningsrättsklausul — blev han där- efter hindrad att avskeda denna organisations medlemmar på grund av deras organisationsförhållande. Huruvida föreningsrättsklausulen formellt gällde till förmån också för organisationen A:s medlemmar är tveksamt, men praktiskt var denna fråga icke av stor betydelse, enär ett handlande mot klausulen i vad gällde dessa icke kunde påtalas annat än av organisationen B, som saknade intresse i saken, åtminstone om arbetsgivarens handlingsätt åsyftade att förmå A:s medlemmar att ingå i B. I förhållande till de oorganiserade medförde föreningsrättsklausulen uppenbarligen icke nå-

gon ändring i vad som förut gällde. Fullföljes exemplet så att kollektivavtalet med B antages dessutom hava innehållit en organisationsklausul till förmån för B, blev arbetsgivaren pliktig att från arbetsplatsen skilja icke blott de oorganiserade utan även de till A anslutna.

Efter den nya lagens tillkomst kan arbetsgivaren — oavsett om kollektivavtal gäller eller ej men förutsatt att organisationsklausul ej finnes — icke på grund av organisationsförhållandena från anställningen skilja vare sig medlemmarna i A eller medlemmarna i B, varemot lagen i enlighet med vad arbetsdomstolen ovan antagit icke medger något skydd för de oorganiserades intresse att stå utanför varje organisation. Skulle nu arbetsgivaren efter lagens ikraftträdande med organisationen B sluta avtal om en organisationsklausul till förmån för denna, uppstår den fråga, som arbetsdomstolen har att besvara i detta mål, nämligen huruvida medlemmarna i organisationen A genom en dylik med B slutna organisationsklausul förlora det skydd för sin föreningsrätt, som lagen enligt sin lydelse inrymmer åt dem.

Visserligen har den nya lagens föreningsrättsbestämmelse varit avsedd att endast fastslå vad som enligt allmänna rättsgrundsatser redan gällde, och måhända har i samband därmed förutsatts att lagen icke heller skulle rubba den verkan, som en organisationsklausul ansågs före lagens tillkomst medföra. Såsom förut påvisats leder dock lagen längre än förut gällande grundsats, och sådan lagen nu är kan den icke rimligen förutsättas medgiva, att en rätt, som lagen själv inrymt åt någon, får annulleras genom avtal mellan andra. Arbetsdomstolen måste sålunda antaga, att arbetare, som är anställd hos viss arbetsgivare och som genom lagens föreningsrättsstadgande är tillförsäkrad skydd att tillhöra viss arbetstagarorganisation icke må av arbetsgivaren skiljas från sin anställning på den grund att arbetsgivaren eller hans organisation — efter lagens ikraftträdande och efter arbetarens anställning — med annan arbetstagarorganisation träffat avtal, att endast den sistnämnda organisationens medlemmar må sysselsättas i arbetsgivarens tjänst. Till den del en dylik avtalsbestämmelse sålunda är anlagd på att åsidosätta annan anställds föreningsrätt, måste bestämmelsen därför anses ogiltig jämlikt 3 § första stycket andra punkten i lagen, även om detta stadgande i vad det rör avtalsbestämmelsers ogiltighet närmast syftar på bestämmelser, som kränka föreningsrätten för avtalslutande enskild person eller avtalslutande organisations medlemmar.

Någon längre gående slutsats än ovan angivits kan däremot icke dragas av lagen. Lagen reglerar icke frågan om stridsåtgärder för genomdrivande av en organisationsklausul, och en sådan klausul blir bindande för arbetsgivaren i andra hänseenden än såvitt rör redan anställda arbetare med anslutning till viss annan organisation. Under sådana förhållanden kan icke åtgärden att söka genomdriva organisationsklausulen med tillgripande av stridsåtgärder i och för sig stämpas såsom olaglig.

På grund av vad sålunda anförts prövar arbetsdomstolen med hänsyn till föreliggande fall rättvist förklara, att avdelningens krav att en klausul om företrädesrätt till arbete för avdelningens medlemmar skall intagas i kollektivavtal med N. ävensom avdelningens åtgärd att understryka sitt krav med blockad väl icke i och för sig kunna anses stridande mot 3 § i lagen om förenings- och förhandlingsrätt *men att* — om en sådan klausul kommer att ingå i kollektivavtal mellan N. och avdelningen — densamma icke må av avdelningen åberopas till stöd för yrkande, att N. skall från ifrågavarande arbete entlediga de redan förut till en syndikalistisk organisation anslutna C. P. och P. P. på den grund att de icke tillhöra avdelningen.

Arbetsrepresentanterna i domstolen voro av skiljaktig mening och framhöllo, att med 1936 års lag icke åsyftades att göra ändring i de rättsgrundsatser, som redan före dess tillkomst gällde på förevarande område. Det kunde med hänsyn härtill icke antagas, att en organisationsklausul, som tillkommit efter lagens ikraftträdande, skulle äga mindre vittgående verkan än tidigare. En sådan klausul måste därför gälla också mot medlemmar av annan organisation, oavsett att dessa före klausulens tillkomst varit på grund av lagen skyddade i rätten att tillhöra viss organisation.

I senare avgjorda, likartade mål har bestämmelsen, att föreningsrätten skall lämnas okränkta, tolkats i nära anslutning till vad som skett i nyssnämnda fall. Utskottet får i sådant avseende hänvisa till arbetsdomstolens domar nr 88 samt 149—152, alla år 1937, samt nr 38/1938. I domen nr 150/1937 har arbetsdomstolens uppfattning kommit till uttryck på det sättet, att arbetsgivare, som i anledning av en s. k. organisationsklausul i kollektivavtal avskedat arbetare, vilken alltsedan tiden före klausulens tillkomst varit anställd hos honom och tillhört annan organisation än den avtalslutande, förklarats handla i strid med 1936 års lag. Enligt samma dom är dylik klausul däremot icke ogiltig såvitt angår arbetare, som väl var anställd redan vid tiden för kollektivavtalets upprättande men då ej var medlem av någon organisation. Detsamma gäller enligt domarna nr 88 och 149, båda år 1937, beträffande medlemmar av en arbetarorganisation, vilka icke voro anställda hos arbetsgivaren vid klausulens tillkomst. Enligt dessa två domar föranleder vidare den omständigheten, att monopolklausul är oförenlig med bestämmelser i ett redan tidigare mellan arbetsgivaren och sistnämnda organisation upprättat kollektivavtal, icke till att klausulen blir ogiltig jämlikt 1936 års lag.

I de mål, som avgjordes genom domarna nr 88 och 150—152 för år 1937 samt nr 38 för år 1938, voro arbetsrepresentanterna av skiljaktig mening.

I fyra under innevarande år meddelade domar, nr 24—27, har arbetsdomstolen närmare ingått på vissa frågor, som beröra rättsförhållandena, då två arbetarorganisationer för sina medlemmar inbördes konkurrera om arbetstillfällena, bland annat i det fall att i en arbetsgivares kollektivavtal med olika organisationer upptagits sinsemellan oförenliga organisationsklausuler. Även i vart och ett av de genom dessa domar avgjorda målen har en eller flera av domstolsledamöterna anmält skiljaktig mening.

Att stridsåtgärd för framtvingande av monopolklausul ansetts icke i och för sig förbjuden framgår av de ovan anmärkta domarna nr 73 och 88 för år 1937.

I domen nr 30/1939, som var enhällig, har arbetsdomstolen yttrat sig om innebörden av begreppet stridsåtgärd i 16 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt. Arbetsdomstolen framhöll, att detta begrepp eljest förekomme i lagstiftningen endast i 4 § lagen om kollektivavtal, där med stridsåtgärder avsåges endast kollektiva sådana. På grund av vissa uttalanden i samband

med tillkomsten av lagen om förenings- och förhandlingsrätt ansåg sig arbetsdomstolen likväl böra antaga, att även s. k. individuella stridsåtgärder avsetts skola omfattas av stadgandet i 16 § sistnämnda lag.

Av den ovan återgivna domen nr 73/1937 samt av domen nr 108/1937 framgår, att även om ett kollektivavtal icke innehåller uttrycklig klausul, att föreningsrätten skall lämnas okränkta, så måste dock kollektivavtalets rättsliga natur medföra, att avtalspart blir skyldig respektera föreningsrätten i samma utsträckning som om klausulen funnits.

I fråga om bevisskyldigheten vid tvister rörande avskedande på grund av påstådd föreningsrättskränkning äro domarna nr 45 och 57, båda år 1937, av intresse. I sistnämnda dom har arbetsdomstolen uttalat, att den ansett en uppdelning av bevisskyldigheten skälig på sådant sätt, att arbetstagarparten hade att visa sannolika skäl för att en kränkning av föreningsrätten föreläge och att, om sådana skäl framlagts, arbetsgivareparten hade att styrka, att för avskedande förelegat skälig orsak oberoende av föreningsrättsfrågan. I båda fallen anfördes avvikande meningar inom arbetsdomstolen.

Även vissa spörsmål berörande förhandlingsrätten enligt 1936 års lag hava underkastats arbetsdomstolens prövning. Sålunda har i domen nr 59/1937, som var enhällig, uttalats, att förhandlingsrätt enligt denna lag icke medförde förpliktelse för motparten att sluta kollektivavtal, och vägran att göra detta innebure därför icke kränkning av föreningsrätten. På förhand gjord vägran hindrade icke, att den vägrande parten vore skyldig att träda i förhandlingar. I ett mål, som avgjorts genom domen nr 112/1938 har frågan om skyldighet för vissa bolag att ingå i förhandlingar med Bensindistributörers riksförbund varit föremål för prövning. Enär förbundets medlemmar icke vore att anse såsom arbetstagare, fann domstolen bolagen icke vara pliktiga att ingå i förhandlingar med förbundet rörande anställnings- och lönevillkor för andra medlemmar av förbundet än bolagen medgivit. Även i detta fall hava skiljaktiga meningar yppats.

Under hänvisning till sistnämnda dom har Bensindistributörers riksförbund den 20 december 1938 till chefen för socialdepartementet ingivit en framställning rörande sådan ändring i lagen om förenings- och förhandlingsrätt att den skulle gälla även handelsagenter i förhållande till deras huvudmän eller införande av särskild förhandlingslagstiftning för »den kategori anställda, som med stöd av otydligheten i lagen om kommission, handelsagenter och handelsresande kunde göras till självständiga företagare». Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Utskottet.

I det av Kungl. Maj:t för 1936 års riksdag framlagda förslaget till lag om förenings- och förhandlingsrätt ingick ett särskilt kapitel om föreningsrätten. I förslaget förstods med föreningsrätt rätt att tillhöra vissa slags föreningar av arbetstagare eller arbetsgivare. Såsom allmän regel skulle

gälla, att föreningsrätten skulle lämnas okränk. Kränkning därav föreläge enligt förslaget, om från arbetsgivar- eller arbetstagersidan åtgärd vidtoges mot någon å andra sidan antingen i syfte att hindra honom att inträda i eller förmå honom att utträda ur förening eller ock i anledning av hans verksamhet för föreningen eller för åstadkommande av förening. Om kränkningen av föreningsrätten skedde genom avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling eller genom bestämmelse i kollektivavtal eller annat avtal, skulle rättshandlingen eller bestämmelsen vara ogill.

I det förslag, som framlades i andra lagutskottets utlåtande i ämnet, hade nyssnämnda regler om kränkning av föreningsrätten uteslutits. Enligt utskottets mening vore det emellertid av värde, att den föreningsrätt, som enligt allmänna rättsgrundsatser redan funnes, komme till uttryck i lagen. Utskottet föreslog därför, att till förhandlingsrättens tryggande skulle införas stadgandet, att föreningsrätten skulle lämnas okränk.

3 § i gällande lag om förenings- och förhandlingsrätt erhöi sin utformning i det sammanjäkningsmemorial, som framlades av utskottet, sedan kamrarna stannat i olika beslut. I den slutliga lagtexten återfanns icke den i propositionen föreslagna bestämningen av när kränkning av föreningsrätten skulle anses föreligga.

I samband med antagandet av lagen om förenings- och förhandlingsrätt hemställde 1936 års riksdag, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning av frågan om föreningsväsendets normering genom lagstiftning samt för riksdagen framlägga de förslag, till vilka denna utredning kunde giva anledning. Andra lagutskottet framhöi i sitt ovannämnda utlåtande, vilket i denna del godkändes av riksdagen, att då skilda delar av de stora och betydelsefulla föreningsrättsproblemen framträdde till övervägande på olika rättsområden, det för utskottet framstätt som den lämpligaste utvägen att komma till rätta med dessa problem, att en enhetlig plan för deras behandling uppgjordes.

I anledning av riksdagens nyssnämnda begäran om utredning har inom justitiedepartementet upprättats en promemoria om grunderna för en lagstiftning angående ideella föreningar. Enligt vad chefen för sagda departement uttalat, syntes nästa led i utredningsarbetet vara att klargöra frågan om föreningsrätten, såväl dess positiva som dess negativa sida. En utredning beträffande hithörande spörsmål pågår för närvarande inom justitiedepartementet.

I den nu föreliggande motionen har framhållits, att i lagen om förenings- och förhandlingsrätt icke uttryckligen angivits, huruvida lagen även avser åtgärder, riktade mot en facklig organisation och dess verksamhet. I utskottets här ovan lämnade redogörelse har hänvisats till flera vid arbetsdomstolen handlagda mål, i vilka frågan berörts. På grund av målens läge och utgång har domstolsmajoriteten i intet av dessa mål funnit erforderligt att taga principiell ståndpunkt till spörsmålet. I vissa dylika

fall hava emellertid reservanter inom domstolen velat medgiva organisation rätt att föra talan.

Arbetsdomstolens ordförande har i sitt över motionen avgivna yttrande uttalat, att ovissheten om lagens innebörd på en så viktig punkt som den ifrågavarande måste innebära en betydande olägenhet i organisationernas arbete, i det att de icke veta, huruvida de skola våga påtala vissa åtgärder. Enligt hans mening bör frågan göras till föremål för särskild utredning. En sådan har även förordats av de anställdas centralorganisation, som i andra hand uttalat sin anslutning till det i motionen framförda huvudyrkandet. Sistnämnda yrkande har tillstyrkts av landsorganisationen. Där emot har svenska arbetsgivareföreningen hemställt, att motionen måtte av utskottet avstyrkas. I detta sammanhang må anmärkas, att det mål, till vilket arbetsgivareföreningen i sitt yttrande hänvisat, icke torde berättiga till de slutsatser, som föreningen därav velat draga. I målet var fråga om talan av en arbetsgivare mot en arbetarsammanslutning på grund av stridsåtgärd, som sammanslutningen vidtagit för framtvingande av en s. k. organisationsklausul.

Enligt utskottets mening hava övertygande skäl anförts för att det i motionen berörda spörsmålet bör i lagstiftningsväg klarläggas. Utskottet kan emellertid icke tillstyrka förslaget om en omedelbar lagändring. På grund av frågans komplicerade natur torde det vara erforderligt, att den underkastas närmare utredning med noggrant beaktande av de olika fall, som kunna tänkas uppkomma. Frågan måste givetvis även ses i sammanhang med de mera omfattande spörsmål på föreningsväsendets område, som inom justitiedepartementet underkastats förberedande undersökningar. Såsom utskottet i sitt ovannämnda utlåtande vid 1936 års riksdag framhållit torde det emellertid vara möjligt att behandla olika delar av detta frågekomplex efter varandra samt sedermera, allteftersom utredningen på olika punkter blivit slutförd, förelägga riksdagen förslag därutinnan. Enligt utskottets mening bör den i motionen behandlade frågan kunna bringas till en lösning, innan resultatet av det nu pågående utredningsarbetet i dess helhet föreligger.

Arbetsdomstolens ordförande har i sitt yttrande framhållit, att lagen om förenings- och förhandlingsrätt icke blott på den punkt, som avses i motionen, utan i ett flertal avseenden, berörande både de föreningsrättsliga och de förhandlingsrättsliga delarna, visat sig vara otydlig och mycket svårtillämpad. Från arbetsdomstolens synpunkt vore det därför ett önskemål, att lagen i dess helhet gjordes till föremål för översyn. Denna uppfattning har kommit till uttryck även i det yttrande, som avgivits av de anställdas centralorganisation. Av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår även, att arbetsdomstolen haft att pröva ett flertal svårlösta problem, berörande den ifrågavarande lagen, samt att domstolens ledamöter därvid i åtskilliga fall stannat i olika meningar. Den utgång, ett visst mål er-

hållit i arbetsdomstolen, har även såsom ovan nämnts föranlett en framställning om ändring av lagen om förenings- och förhandlingsrätt i ett särskilt avseende. Denna framställning är för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Vid en sådan utredning som den av utskottet ifrågasatta torde det kunna visa sig erforderligt eller åtminstone lämpligt att till omprövning upptaga även vissa av de nu åsyftade spörsmålen.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående ändring av lagen om förenings- och förhandlingsrätt i syfte att närmare bestämma begreppet föreningsrätt, därvid de i utskottets motivering angivna synpunkterna böra beaktas, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda; samt

B. att förevarande motion, i den mån den icke blivit besvarad genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 28 mars 1939.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman, Linder, Tamm, Knut Petersson, Olof Carlsson, Ekströmer, Nils Svensson* och *Holstenson*;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Hage, Molander, von Seth* och *Gardell*, fröken *Andersson*, herr *Holm* samt fru *Johansson*.

Bilaga A.

Arbetsdomstolens ordförande.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Genom remiss den 3 februari 1939 har Kungl. Maj:t uppdragit åt arbetsdomstolens ordförande att avgiva av utskottet begärt yttrande i anledning av en utav herrar G. E. Holm och Karl Falk i andra kammaren väckt motion nr 245 angående viss ändring i lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt. På grund härav får jag anföra följande.

Såsom motionärerna framhålla, är det en öppen fråga, såväl huruvida lagen avser åtgärder, riktade endast mot en facklig organisation och dess verksamhet, som även huruvida i det fall, att en åtgärd riktar sig mot enskild organisationsmedlems föreningsrätt, åtgärden kan enligt lagen påtalas av organisationen till den del åtgärden samtidigt är ägnad att skada organisationens verksamhet.

I propositionen nr 240 till 1936 års riksdag uttalade vederbörande departementschef vid 5 § i förslaget (motsvarande 20, 23 och 24 §§ i lagen), att den uppställda regeln att vid bedömandet av frågan, om och i vad mån skada uppstått, hänsyn skulle tagas även till omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse, måste anses innebära, att skadestånd kunde tilldömas såväl förening för intrång i dess organisationsverksamhet som enskild för honom genom föreningsrättskränkande åtgärd tillfogat lidande. På tal om ett särskilt fall, nämligen att anställd person av arbetsgivaren mottog pekuniär ersättning för att ej ansluta sig till viss organisation, anmärkte lagrådets flesta ledamöter, att den i förslaget meddelade definitionen av föreningsrätt ej gäve vid handen, att föreningens rätt kunde anses kränkt i ett sådant fall som det antydda; utan uttryckligt stadgande torde föreningen icke kunna godtagas såsom målsägande. Detta uttalande torde få uppfattas såsom avseende lagrådets mening icke blott med avseende å det särskilt berörda fallet utan beträffande organisations målsägandeställning i allmänhet. Den fortsatta behandlingen av förslaget var icke ägnad att kasta ljus över ifrågasvarande spörsmål.

Frågan har flera gånger varit berörd vid arbetsdomstolen, men i samtliga dessa fall har målets läge och utgång varit sådan, att arbetsdomstolen icke funnit erforderligt att fatta principiell ståndpunkt till problemet. Spörsmålet är således fortfarande svävande.

Denna ovisshet om lagens innebörd på en så betydelsefull punkt måste innebära en betydande olägenhet i organisationernas arbete. De veta icke huruvida de skola våga påtala vissa åtgärder eller icke. Från praktisk synpunkt torde det därför vara av vikt, att frågan i lagstiftningsväg bringas till en lösning, denna må sedan gå i den ena eller den andra riktningen.

Huruvida en lösning av sakliga skäl bör helt eller delvis följa den av motionärerna förordade linjen eller icke, kan jag icke uttala mig om. Frågan måste betraktas såsom ganska komplicerad, och ett bedömande kan icke ske utan att man mycket noga sätter sig in i de olika tänkbara fall, som

kunna uppkomma. Med hänsyn härtill synes det mig lämpligast, att frågan göres till föremål för särskild utredning.

Emellertid kan jag icke underlåta att framhålla, att lagen om förenings- och förhandlingsrätt icke blott på denna punkt utan i ett flertal avseenden, berörande både de föreningsrättsliga och de förhandlingsrättsliga delarna, visat sig vara otydlig och mycket svårtillämpad. Från arbetsdomstolens synpunkt är det därför ett önskemål, att lagen i dess helhet göres till föremål för en översyn.

Stockholm den 28 februari 1939.

Arthur Lindhagen.

Bilaga B.

De anställdas centralorganisation.

Till Riksdagens andra lagutskott.

De anställdas centralorganisation (Daco), som erhållit på remiss motion nr 245 i andra kammaren, får med anledning härav anföra följande:

Daco har med största intresse tagit del av motionen. Det är otvivelaktigt en svaghet i 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt att föreningsrättens innebörd icke fixerats i lagtexten. Den definitiva utformningen av föreningsrättsbestämmelsen var ju resultatet av en improviserad kompromiss, som icke förutsetts vare sig i den kungliga propositionen, i någon av motionerna eller i andra lagutskottets utlåtande. Något auktoritativt stöd för de olika tolkningsförslag som framkommit kan sålunda, som motionärerna påpeka, icke erhållas genom studium av förarbetena till lagen.

Eftersom den nämnda kompromissen i vad avser föreningsrättsbestämmelsen innebar anslutning till huvudtanken i den kungliga propositionen — medan den i vad avser förhandlingsrättsbestämmelserna innebar anslutning till utskottets förslag — har man emellertid inom de anställdas organisationer ansett övervägande skäl tala för att med lagstiftningen avsetts att giva ett fullständigt skydd åt den positiva föreningsrätten. Ett sådant skydd synes böra innefatta skydd för förening i dess verksamhet för tillvaratagande av sina medlemmars intressen. Arbetsdomstolen har ju också i mål som anhängiggjorts av avtalsslutande förening i något fall utdömt skadestånd åt dylik förening, vars verksamhet skadats genom arbetsgivarens åtgöranden.

Daco kan för sin del ansluta sig till den av motionärerna föreslagna lagtexten. Med hänsyn till frågans komplicerade natur skulle emellertid Daco föredraga att motionärernas subsidiärt framförda förslag om en skyndsamt utredning bifalles, varvid vi förutsätta att de centrala organisationerna på arbetsmarknaden beredas tillfälle deltaga i utredningsarbetet. Om en ändring i ifrågavarande paragraf beslutas utan föregående utredning, är det nämligen möjligt att tolkningen av bestämmelsen också i sin nya utformning skall erbjuda vanskligheter. Därtill kommer att i samband med en precisering av föreningsrättens innebörd även synes böra upptagas till prövning andra frågor som beröra den föreslagna lagstiftningens uppgift att utgöra ett verkligt effektivt föreningsrättsskydd. Härvid kunna exempelvis komma under över-

vägnande frågan om ändrad fördelning av bevisbördan, frågan om utvidgade jävsbestämmelser och frågan om förbud för arbetsgivare att till styrkande av att viss åtgärd icke tillkommit i föreningsrättskränkande syfte åberopa omständighet rörande arbetstagares förhållande på arbetsplatsen, där omständigheten hänför sig till alltför avlägsen tidpunkt.

Stockholm den 3 mars 1939.

DE ANSTÄLLDAS CENTRALORGANISATION.

G. Osvald.

Gösta Malmström.

Bilaga C.

Landsorganisationen i Sverige.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Genom remiss den 1 februari 1939 har Landsorganisationen i Sverige beretts tillfälle att avgiva yttrande över en av herrar Holm och Falk väckt motion angående viss ändring av lagen om förenings- och förhandlingsrätt. Landssekreterariatet får å landsorganisationens vägnar anföra.

Såsom motionärerna framhålla upptager lagen om förenings- och förhandlingsrätt varken någon definition av begreppet föreningsrätt eller några bestämmelser om vad som är att hänföra till kränkning av föreningsrätten. Bestämmelser i dessa ämnen förekommo såväl i kommittéförslaget som i Kungl. Maj:ts proposition, medan andra lagutskottet i sitt utlåtande över propositionsförslaget inskränkte sig till den nakna föreskriften att föreningsrätten skall lämnas okränkvt, vartill allenast lämnades den motiveringen att den föreningsrätt, som enligt allmänna rättsgrundsatser redan förefunnnes, borde komma till uttryck i lagen.

Motionärerna framhålla att lagstiftaren närmast synes »haft i sikte kränkning av den enskilda föreningsrätten», medan lagen icke gäve någon bestämd ledning för bedömande, huruvida kränkning kan ske genom åtgärder, riktade mot den fackliga organisationen eller dess verksamhet. Detta påpekande är uppenbarligen riktigt. I lagen lika väl som i dess förarbeten är föreningsrätten konstruerad såsom en den enskildes rätt att efter eget fritt val tillhöra (resp. icke tillhöra) en facklig organisation. Denna innebörd av föreningsrättsbegreppet motsvarar också den hävdvunna uppfattningen. Emellertid kan, såsom motionärerna framhålla, motarbetandet av de fackliga organisationssträvandena taga formen av åtgärder, riktade mot organisationsbildandet resp. organisationsverksamheten utan att dylika åtgärder samtidigt ha karaktären av kränkningar av de enskildas föreningsrätt eller i varje fall icke äro åtkomliga såsom sådana. Dylikt motarbetande kan ske genom sådana påtryckningsmedel som exempelvis utfästande av särskilda förmåner åt oorganiserade arbetare i syfte att avhålla dem från inträde i organisationen resp. erbjudande av särskilda förmåner åt organiserade arbetare för att förmå dem till utträde. Det är tvivelaktigt om dylika åtgärder

äro möjliga att beivra jämlikt lagen med mindre föreningsrättsbegreppet utvidgas på sätt motionärerna föreslå.

Oavsett om sådan utvidgning av begreppet genomföres synes det sekretariatet angeläget att klarhet vinnes rörande förenings skadeståndsrätt på grund av det intrång i organisationsverksamheten, som förening förorsakas genom föreningsrättskränkande åtgärder. I Kungl. Maj:ts proposition 1936 uttalades under 5 § att den i denna paragraf förekommande hänvisningen till 8 och 9 §§ lagen om kollektivavtal innebure att skadestånd kunde tilldömas förening på grund av sådant intrång. Lagrådet framhöll däremot att utan uttryckligt stadgande förening icke torde kunna godtagas såsom målsägande; för det fall att t. ex. påtryckning utövades genom lämnande av pekuniär ersättning ansåg lagrådet uteslutet att den anställde själv skulle kunna göra gällande anspråk på skadestånd för kränkning av hans föreningsrätt. Lagrådet förmenade att, om departementsförslagets mening vore, att den förening, vilken den anställde sålunda förmåtts att ställa sig utanför, skulle kunna fordra skadestånd, departementsförslagets definition av föreningsrätt icke gäve vid handen att föreningens rätt kunde anses kränkt i ett sådant fall.

Med åberopande av det anförda får sekretariatet för sin del tillstyrka en lagändring i enlighet med det av motionärerna framförda förslaget.

Stockholm den 11 mars 1939.

LANDSORGANISATIONEN I SVERIGE.

Gunnar Andersson.

| Arnold Sölvén.

Bilaga D.

Svenska arbetsgivareföreningen.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Genom skrivelse den 1 februari 1939 har Svenska Arbetsgivareföreningen beretts tillfälle att avgiva yttrande över en inom riksdagens andra kammare väckt motion (nr 245) angående viss ändring av lagen om förenings- och förhandlingsrätt. Föreningen får i anledning härav anföra följande.

Motionärerna framhålla, att lagen om förenings- och förhandlingsrätt icke giver någon bestämd ledning för bedömande huruvida kränkning av föreningsrätten enligt lagen kan ske genom åtgärder riktade mot den fackliga organisationen eller dess verksamhet. Det vore tvivelaktigt huruvida en organisation, vars medlemmar utsattes för föreningsrättskränkningar, kunde för egen del yrka skadestånd för liden skada på grund av det intrång i organisationsverksamheten, som de enskilda kränkningarna betydde. Ännu tvivelaktigare vore huruvida organisationen kunde på lagen grunda anspråk till följd av sådant intrång i organisationsverksamheten, vilket icke hänförde sig till åtkomliga föreningsrättskränkningar mot enskilda.

Enligt motionärernas mening kunde ifrågavarande begränsning av lagens skydd mot föreningsrättskränkningar förväntas medföra, att motarbetandet av de fackliga organisationssträvandena komme att taga formen av åtgärder, syftande till att försvåra startandet eller upprätthållandet av fackliga organisationer. Motionärerna hemställa därför, att föreningsrättsbegreppet utvidgas att omfatta rätt för facklig organisation att utan intrång från motsidan fritt utöva sin verksamhet samt att som följd därav såsom kränkning av föreningsrätten skall anses åtgärd med syfte att öva intrång i förenings organisationsverksamhet. I andra hand hemställa motionärerna om utredning rörande utvidgad tillämpning av lagen i enlighet med motionärernas önskemål.

I olikhet med Kungl. Maj:ts proposition till 1936 års riksdag med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt innehåller lagen vare sig någon legal definition av begreppet föreningsrätt eller regler till ledning för ett fastställande av vad som är att uppfatta som kränkning av föreningsrätten. Även om på grund härav osäkerhet i vissa hänseenden råder rörande innebörden av lagens bestämmelser om föreningsrätten torde dock någon tvekan icke föreligga om att lagens föreningsrättskydd endast avser individen och icke organisationen såsom särskilt rättsobjekt. Enligt allmänna rättsgrundsatser torde härav följa, att en organisation, som anser sitt föreningsrättsliga intresse kränkt genom åtgärd mot en enskild, icke utan uttryckligt stadgande härom i lagen för egen del är berättigad till skadestånd eller behörig att uppträda såsom målsägande i mål rörande föreningsrättskränkningen i fråga.

Oaktat motionärernas framställning av föreningsrättskyddets omfattning och innehåll enligt lagen överensstämmer med föreningens uppfattning härav, kan föreningen dock icke dela de slutsatser, som motionärerna med denna utgångspunkt dragit rörande lagstiftningens återverkan på den fackliga organisationsverksamheten. Motionärernas farhåga, att det lagliga föreningsrättskyddets begränsning till individen skulle komma att leda till användandet av åtgärder riktade direkt mot organisationsbildandet respektive organisationsverksamheten och därför ej åtkomliga av lagens föreskrifter, synes föreningen icke vara sakligt grundad.

Föreningen vill till en början göra gällande att förhållandena på arbetsmarknaden f. n. äro sådana, att något behov av sådant lagligt skydd för organisationsverksamheten, vartill motionärerna syfta, ej föreligger. Härvid må erinras om att det i kollektivavtalen meddelade föreningsrättskyddet i motsats till lagens omfattar såväl den enskildes som organisationens intressen i föreningsrättsligt hänseende. I enlighet med vad Arbetsdomstolen i ett flertal domar uttalat är det avtalsreglerade föreningsrättskyddet icke beroende på att avtalet innehåller särskild föreskrift om att föreningsrätten skall lämnas okränkta. Skyldighet att respektera föreningsrätten följer redan av kollektivavtalets natur. För det stora och alltjämt växande område av arbetsmarknaden, där arbetsförhållandena äro avtalsmässigt reglerade, ha tydligen de av motionärerna åberopade argumenten ingen bärkraft.

För den händelse alltjämt i enstaka fall åtgärder i föreningsrättskränkande syfte skulle kunna vidtagas mot en organisation, rikta de sig undantagslöst mot en eller flera individer, och kunna på grund härav påtalas med stöd av föreningsrättslagen. Det ligger nämligen i sakens natur, att angrepp mot en facklig organisation erhåller formen av åtgärder riktade mot organisationens medlemmar eller mot enskilda utanför organisationen.

Det må påpekas, att Arbetsdomstolen i mål nr 73 år 1937 medgivit organisationen att uppträda som part i mål rörande påstådd föreningsrättskränkning mot vissa — ej namngivna — medlemmar av organisationen. I den mån Arbetsdomstolen härigenom tillerkänt organisationen en generell ställningsfullmakt att kära och svara å medlemmarnas vägnar, vilket som ovan nämnts ej torde direkt följa av det innehåll föreningsrätten erhållit i lagen, har tydligen organisationens möjlighet att tillvarataga medlemmarnas intressen ökat, ändå att skadestånd för organisationens egen del ej kan ifrågakomma.

Oavsett föreningens uppfattning att något behov för den av motionärerna föreslagna ändringen av föreningsrättslagen ej föreligger kan det ifrågasättas om det är ur systematisk synpunkt riktigt att i samma lag sammanföra skyddsbestämmelser avseende både enskilda personer och föreningar såsom sådana. Beträffande organisationernas ställning i samhället förebådade justitieministern vid 1938 års riksdag, att föreningsrätten i vidsträckt bemärkelse skulle allsidigt utredas först inom justitiedepartementet och därefter genom särskilt tillkallade sakkunniga. Anses det erforderligt att föreningsrätten göres till föremål för ytterligare reglering kommer därför så att ske i detta större sammanhang. En av motionärerna önskad särskild utredning för den av dem framförda detaljfrågan kan under sådana förhållanden i allt fall ej vara motiverad.

Föreningen får med anledning av vad här anförts hemställa, att den remitterade motionen måtte av utskottet avstyrkas.

Stockholm den 9 mars 1939.

SVENSKA ARBETSGIVAREFÖRENINGEN.

Ivar O. Larson.
